

І. Бей

*Запорізький національний
університет*

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАД ПОЛЬСЬКИХ БОГОСЛОВСЬКИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Хоча богослов'я є однією з найстарших дисциплін, його вивчення було в роки тоталітаризму як в Україні так і в Польщі штучно перервано, тому за останні три десятиріччя богословська термінологія обома мовами мала багато чого наздоганяти. Однак у польській та українській богословській термінології залишається ще багато невіршених питань. Передусім це стосується відокремлення від латино-грецької та російської термінології, усталення та вжитку власних термінів та терміносполучень, а також їхнє лексикографічне опрацювання. В умовах активізації міжнародної польсько-української співпраці у теології зростає потреба у перекладі різноманітних текстів медичного спрямування і, як наслідок, потреба у створенні перекладного польсько-українського словника богословських і філософських термінів (або принаймні двомовного глосарію).

Двомовні словники богословської термінології для польської й української мови наразі представлені єдиним словником [1]. Звісно, богословська термінологія відображена й у on-line словниках, але часто компетентність та адекватність запропонованих ними варіантів викликає сумніви.

Метою статті є опис богословських термінів у площині іменних однослівних.

При перекладі польських іменних термінів слов'янського походження українською мовою з'ясовується, що вони можуть мати спільний корінь: *modlitewnik* – *молитовник*, *молитвослов*;; однак відрізнятися за граматичними ознаками, наприклад, категорією роду: *zagłada* – *винищення*; *zaparcie się* – *відмова*; *zgon* – *загибель*; числа: *nieszpory* – *вечірня*. Характерною є також префіксальна структура слов'янських термінів в обох мовах:

potazaniec – помазаник; *pośrednik* – посередник; *potomek* – нащадок; *sprzeczność* – протиріччя.

Характерною ознакою польських та українських субстантивних термінів іншомовного (латинського, грецького) походження є їх відмінність у граматичному роді. При запозиченні з класичних мов слів у польській і українській мовах існує дві тенденції: вони можуть як зберігатись, так і змінюватись. Важливим є і вплив мови-посередника, через яку відбувалось запозичення в польську та українську мови. Збереження морфематичної структури оригіналу і його категорії роду в польській мові відбувається при латинських та запозичених через латину з грецької лексемах (це, переважно, іменники на *-ov*) на *-um*, що належать до середнього роду.

У польській мові під впливом латини зберігається також жіночий рід грецьких іменників на *-is*, однак додається формальний показник жіночого роду – флексія *-a* і відкидається грецька флексія *-is*, тому вони характеризуються формантом *-eza* та іншими. В українській мові відповідні терміни, переважно зберігають грецьке закінчення *-is*, котре, однак, інтерпретується як частина основи: *kenoza*– *кенозис*. У поодиноких випадках в польській мові грецьке може *-is* зберігатися, і тоді вони переходять до категорії чоловічого роду: *prolepsis*– *проленис*.

Зміна родової грами оригіналу в польській мові відбувається у випадку запозичення грецьких іменників середнього роду (переважно віддієслівних), закінчених на *-ma*. У польській мові такі запозичення належать переважно до чоловічого роду, при чому запозичується основа непрямих відмінків. Українські відповідники, вживаються з граматичним значенням жіночого роду зі збереженням грецької форми називного відмінку *-ma*, пор.: *aksjomat* (ἀξίωμα) – *аксіома*; *dogmat* (δόγμα) – *догма*.

Серед запозичень інших мов також спостерігаються випадки засвоєння їх у різних родах у польській та українській мовах, наприклад, італійське *mantelletta* (f) в польській звучить як *mantolet* (m), а в українській – як *мантелетта* (f); *meczet* (m) – *мечеть* (f); *antyfona* (f) – *антифон* (m).

У деяких випадках відбувається розщеплення значення запозиченого слова всередині мови в залежності від часу та/чи

способу запозичення. Так, наприклад, слово *дбуца* в українську мову увійшло у формі *догма* та *догмат*. Дещо подіне відбулося зі словом *схїма* у польській мові: воно було запозичене «із Заходу» в «латинській» транскрипції і з основою непрямих відмінків *schemat* (схема) та *schima* (схіма). Подібне розщеплення відбулося і в українській мові, але обидва запозичення набули форми жіночого роду: *схема* і *схіма*.

Деколи спостерігається повна відповідність польських та українських іншомовних термінів за граматичними ознаками: *metodyzm* – *методизм*; *metropolia* – *митрополія*; *minaret* – *мінарет*; Еквівалентні польські та українські однослівні терміни часто відрізняються за походженням. Іншомовні одиниці переважають у польській мові: *predestynacja* – *напередвизначеність*; *superior* – *настоятель*. Достатньо частими є випадки співвіднесеності власне польського терміну та іншомовного українського: *podłoże* – *субстрат*; *trójpodział* – *трихотомія*; *rózaniec* – *розарій*. Пор. також відмінність префіксів за походженням у випадку *subdiakon* – *іподиякон*, при спільному грецькому корені в українській мові це слово зберегло грецький префікс, тоді як й польській він був замінений на тотожний за значенням латинський.

Отже, при перекладі польських богословських термінів українською мовою ми виявили, що польсько-українські відповідники можуть мати як слов'янські походження (і мати при цьому різну структуру), бути запозиченнями лише в одній з мов, а в другій мати слов'янський відповідник, бути запозиченнями в обох мовах. Серед запозичень в польській мові переважають латинізми, тоді як в українській – грецизми та церковнослов'янизми.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Пиль Я. Польсько-український словник релігійних термінів. Київ : Католицький медіа-центр. 2012. 100 с.
3. Grek-Pabisowa I., Maryniakowa I. Z zagadnień leksyki religijnej w słownikach rosyjsko-polskich i polsko-rosyjskich. *Roczniki Humanistyczne*, Tom 37–38. Nr 7 (1989–1990). S. 107–116.